

УДК 130.2,130.3 (477.54/62) (075.8)

ТИТАР О. В. (доцент кафедри теорії культури і філософії науки
ХНУ ім. В. Н. Каразіна)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ІДЕНТИЧНОСТІ: ПОЛІЦЕНТРИЗМ, ТОТАЛЬНІСТЬ, ХОЛІСТИЧНІСТЬ

У нашій роботі досліджені українські культурні ідентичності в умовах глобалізації, визначені сумісні характеристики тотальних, холистичних та полікультурних ідентичностей. Поняття тотальної та холі стичної ідентичності говорить про різні рівні цілісності та фрагментованості сучасної глобалізованої ідентичності. Холі стична ідентичність характеризується єдністю аксіологічних та естетичних параметрів, розчиненню ідеальних конструктів у повсякденному, тотальна характеризується протиріччями між ідеалом та його втіленням, цінностями та їхнім втіленням. Тобто в глобалізованих ідентичностях ми можемо говорити про різні рівні синтезу та комунікативних практик.

Ключові слова: ідентичність, комунікація, тотальність, холізм, полікультурність, глобалізація, тотальна культурна ідентичність, холі стична культурна ідентичність.

Tytar O. V. ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И УКРАИНСКИЕ КУЛЬТУРНЫЕ ИДЕНТИЧНОСТИ: ПОЛИЦЕНТРИЗМ, ТОТАЛЬНОСТЬ, ХОЛИСТИЧНОСТЬ В нашей работе исследованы украинские культурные идентичности в условиях глобализации, определены сущностные характеристики тотальных, холистических и поликультурных идентичностей. Понятия тотальной и холистической идентичности говорят о разных уровнях целостности и фрагментирования современной глобализированной идентичности. Холистическая идентичность характеризуется единством аксиологических и эстетических параметров, растворением идеальных конструктов в мире повседневного. Тотальная идентичность характеризуется противоречиями между идеалом и его воплощением, ценностями и их воплощением. Таким образом в глобализированных идентичностях мы можем говорить о разных уровнях культурного синтеза и разных коммуникативных практиках.

Ключевые слова: идентичность, коммуникация, тотальность, холізм, полікультурність, глобалізація, тотальна культурна ідентичність, холистическая культурная ідентичність.

Tytar Olena GLOBALIZATION AND UKRAINIAN CULTURAL IDENTITY: POLYCENTRICITY, TOTALITY, HOLISTICS Space and time in the functioning of identity are not just a postmodern "space - time compression," or a specific sequence of events and "places", space and time are filled with events that got the valued differentiation. Based on these axiological characteristics the acceleration of time and centring operate near the determined key locations of space. Appear fuller and less filled with social meaning social plane, space, social attention and social neglect, resulting in information and social streams, creating new forms of centering. For example, the concept of Hannah Arendt draws attention to the fact that the state loses the capacity for such alignment, creating an "empty political space" that is deprived former influence on forming and functioning of cultural identities

The concept of "individualized society" Z. Bauman is based on the consideration of cultural identities as a postmodern individualized, they survived the dismantling of the collective is the institutionalized framework of finding individuality. But, in our view, is not only dismantling of

social institutions, including the state, but also the formation of new social institutions, more flexible than the old. Such institutions can be called (M. Castells terms) social and information flows, which are not less inclusive than the old institutions. In addition, our study has received considerable attention to the fact that for a holistic identity is not specific blurring concept of the center, and the existence of many centers - polycentricity. Here we use the metaphor of the network society in which there are a lot of sites and centers of gravity, and the decline in the value of one of the centers of communication in general, leads to a decline in the integral part of such a communication network.

In our work Ukrainian cultural identity in the conditions of globalization is analyzed, defined the essential characteristics of a total, holistic and multicultural identities. The concept of total and holistic identity talk about different levels of integrity and fragmentation of modern globalized identity, about the different types of compounds of these identities with internal and external communication, the different levels of its functioning in social integration. Holistic identity is based on simultaneously, which provides the current level of technology and communications, and cyclically of the information society, correlate with the natural cycles. Total identity is based on the fragmentation and merging fragments of space-time in a specific sequence, which depends on the alignment of social (social needs, the rate of social processes). Total identity replaces the cyclic compound ephemeral time (instantaneous) and the eternal. Holistic identity characterized by unity axiological and esthetic parameters, dissolution ideal constructs in the everyday world. Total identity is characterized by contradictions between the ideal and its embodiment, values and their realization. Thus, in the globalized identities we can talk about different levels of cultural synthesis and different communicative practices.

Key words: identity, communication, totality, holism, multiculturalism, globalization, total cultural identityl, holistic cultural identity.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство стикається з різними видами розмивання культурної ідентичності, що викликано загальними глобалізаційними процесами. Прийнято говорити про кризи ідентичності, нову ідентичність, глобалізацію і поглинання колишніх традиційних ідентичностей, а також про більш складний процес глокалізації - вироблення синтетичних локальних ідентичностей, що спрямовані на глобалізований світ і культурно адаптовані до нього.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам культурної і національної ідентичності та її глобальним змінам присвячені праці Б. Андерсена [1], У.Кімліки [8], Е. Гелнера [4], а також українських дослідників, наприклад, Л.Нагорної [6]. У світлі глобалізації культурних ідентичностей нам би хотілось виділити два не зовсім однорідних процеси - створення глобальних тотальних та глобальних холістичних ідентичностей, а також процес розщеплення ідентичності, що призводить також до двох типів наслідків - більш диференційованої культурної ідентичності та більш прихованої, латентної культурної ідентичності. Цей процес не зовсім точно називається створенням поліцентричної культури або діючим мультикультуризмом, глобалізацією полі і культурних утворень.

Мета статті - дослідити українські культурні ідентичності в умовах глобалізації, визначити сутнісні характеристики тотальних, холістичних та мульти(полі)культурних ідентичностей

Виклад основних матеріалу та результатів дослідження. Більш докладно зупинимось на визначенні глобальних тотальних та холістичних культурних ідентичностей. Нас цікавить, перш за все, способи досягнення цілісності ідентичності, цілісності сприйняття себе, самототожності людини та певної групи соціуму (субкультури, етнічної меншини тощо). Тому ми говоримо про різні ступені цілісності ідентичності - тотальну та холістичну.

В першому випадку можна говорити про певне силове поєднання різних неоднорідних частин, певну наповненість, але амальгамного характеру, де поривання до ідеалу робить різні фрагменти поєднуваними та поєднаними в тотальність (амальгаму). В другому

випадку холистичність ідентичності заснована на поєднанні внутрішньої та зовнішньої гармонії, що реалізується у громадському, політичному активізмі та мистецтві (красі), ідеал не над культурним процесом, а в самому процесі, частини є продовженням цілого, це так би мовити «уся» ідентичність - індивід та соціум у такій самототожності одночасний та «весь», саме така одночасність є найважчою для сучасної людини.

П. Флоренський відрізняє різні розуміння слова «цілий», розрізняючи діючу в різних мовах як основну причину цілісності сприйняття чотири причини: створюючу причину - здоров'є, силу, формальну причину - досконалість, матеріальну причину - наповненість (totus) та нарешті кінцеву причину - красу як ціль [7, С.313]. Тим самим П. Флоренський намагається виявити найглибший зв'язок думки та мови, що до нього робили насамперед гумбольдці та О. Потебня, і розкрити історичну основу думки, що представлена у різних мовах (санскрит, давньоєврейська, грецька, старослов'янська, латина тощо) [7, С.310-315].

Використання понять культурної ідентичності, ідентичності, тотального та цілісного сприйняття знайшло своє поширення з 1960-1970-х років у науковій та повсякденній мові, стає основою багатьох суспільних дискусій. Тому ми можемо вважати, що ці поняття стали вже своєрідними «логічними атомами», за теорією А. Вежбицькою [3], що визначають не тільки способи нашого дискутування на ці теми, а й нашої суспільної поведінки. В лінгвокультурологічних та філософських теоріях А. Вежбицької [3] розглядаються набори елементарних понять - логічних атомів, що присутні у свідомості кожної людини, ці семантичні атоми беруть участь у побудові більш складних комплексів - ментальних виразів та думок, ця семантична система *lingua mentalis*, на відміну від різних видів етнічних мов *lingae vocales* (терміни належать Оккаму), є універсальною, при мовленні ми з мови *lingua mentalis* перекладаємо на природну мову, при цьому можна засновуватись виключно на елементах тієї семантичної системи, що присутня в нашій свідомості. Тоталітарна (тотальна) ідентичність, холистичність, цілісність ідентичності, цілісна ідентичність стають логічними атомами нашої ментальної семантичної системи, а не тільки центром суспільних дискусій.

Тотальна культурна ідентичність дійсно характеризується максимальним ступенем наповнення різнорідними фрагментами, тут відбувається «просторове часове стискування» (Е. Сойя), але це насамперед зовнішнє поєднання. Про небезпеки та переваги такого типу ідентичності найбільш компетентно та докладно говорить М. Кастельс [5] і ми можемо погодитись з більшою частиною його гіпотез та теорій. Він звертає увагу, що єдність у сучасних ідентичностях досягається завдяки нав'язуваній темпоральності, що й створює нову єдність самототожності людини та суспільства. Згідно з його головною теорією, сучасне «мережеве», «інформативне» суспільство свідомо руйнує біологічну та соціальну ритмічність, засновану на ритмі життєвого циклу.

Замість цього пропонується тотальна темпоральність, організована та спроектована до тих чи інших проблем суспільства, освіти, засобів масової інформації тощо. Як визначальну рису нашої культури М. Кастельс називає «позачасовість мультимедійного гіпертексту» [5]. Подія в історії та подія у соціумі значима для такої ідентичності лише в соціальному контексті її використання. Таким чином це не культура циклічності, ідентичність в ній хоч тотальна, але комбінована - своєрідний пазл, що будується з різних, але визначених фрагментів, це культура «недиференційованої темпоральності» культурних виразів та артикуляцій. Девид Харві називає такий стан культури «постмодерністським станом», що породжується просторово-часовим стискуванням, а вищою цінністю та основою єдності культурного смислу, на його думку, стає іронія.

М. Кастельс [5] вважає, що тотальність таких ідентичностей забезпечує темпоральність капіталістичного виробництва, сам час, як і культура та тотожність індивідів капіталізуються - «час стискується і зовсім відкидається в культурі як примітивна копія швидкого обернення у виробництві, споживанні, ідеології та політиці, на якому засноване наше суспільство» [5, С. 101]. Така ідентичність, переконує М.

Кастельс, заснована одночасно на поєднанні культури вічного та ефемерного, з одного боку, охоплюючи усю послідовність культурних артикуляцій, з іншого - надаючи впорядкування лише в залежності від контексту та цілі, заради досягнення якої даний культурний конструкт вимагається [5].

Глобальна холистична ідентичність забезпечується єдністю аксіологічних пріоритетів, одночасністю (єдність традиційних етик, зокрема християнської), єдністю комунікативних практик (вироблення нових способів комунікації, глибинного спілкування), єдності естетичних цінностей та краси (повернення естетичних критеріїв у мистецтво), а головне - взаємним розчиненням ідеального та повсякденного світів, та новим циклічним часом - часом індивідуального життя та індивідуального творчого зусилля.

Цілісність культурної ідентичності забезпечує цілісність традиції та індивідуального сприйняття, що сприяє поширенню холистичних видів ідентичності. М. Кастельс [5] переконливо доводить, що сучасне суспільство побудовано навколо соціальних потоків - капіталу, інформації, організаційної взаємодії, зображень, звуків, технології. При цьому потоки об'єднують культуру, але по-своєму її центрують та ієрархізують. Вони створюють певний інформаційний шум, який важко подолати одній людині - потрібна концентрація окремої свідомості та розуму. Такий би інформаційний шум викликав екзистенційне та теоретичне незадоволення та неприйняття класичних та неklasичних філософів та богословів - наприклад про подібну ситуацію початку ХХ століття неодноразово писав П. Флоренський.

М. Кастельс говорить не просто про технологічну, техноекономічну парадигму культури або нове інформаціональне суспільство, як робили це його попередники, наприклад це звучало у докладно сформульованому понятті техноекономічної парадигми Кристофера Фримена - «Техноекономічна парадигма є концентрацією взаємопов'язаних технічних, організаційних і менеджерських інновацій, переваги яких слід шукати не тільки в новому діапазоні продуктів і систем, але найбільше у динаміці відносної структури витрат на всі можливі внески у виробництво» (розділ 1.5 «Інформаційно-технологічна парадигма») [5]. Сучасну зміну парадигми можна розглядати як зсув від технології, заснованої головним чином на вкладанні дешевої енергії, до технології, заснованої переважно на дешевих вкладаннях інформації, запозичених із успіхів у мікроелектроніці і телекомунікаційній технології. М.Кастельс [5] характеризує створення нового соціального простору, що підтримую сучасну культуру, стає основою культурних трансформацій та зародження й змінюваності культурних ідентичностей. В основі такого простору - простір «потоків» як матеріальна організація соціальних практик в поділеному часі, де потік визначається як цілеспрямовані, програмовані послідовності обмінів та взаємодій між фізично роз'єднаними позиціями соціальних акторів в економічних, політичних та символічних структурах суспільства. З старої точки зору такі потоки мали би руйнувати культурні ідентичності, насправді за допомогою сучасної комунікації та інфраструктури вони їх найміцніше зв'язують.

Таким чином інформаційне та глобалізоване суспільство також підтримує ідентичності, в тому числі сприяє формуванню і тотальної, і холистичної ідентичності. Комунікація та комунікаційні центри організовуються ієрархічно, в залежності від свого місця у мережі, тим самим ланцюг електронних імпульсів та система інформаційної комунікації створюють місця подібні до міста чи регіону в індустріальному суспільстві, а центрування визначається відносною важливістю та інформаційною вагою у мережі. Така важливість, а звідси центрування та вироблення місць, вузлових моментів, ієрархій визначається в залежності від видів діяльності, що пропускаються крізь мережу, що може перебудовувати ієрархії або зовсім їх руйнувати. Така ідентичність може бути визначена як мережева, інформаційна, де ієрархія замінюється артикуляцією. Така ідентичність відрізняється гнучкістю та здатністю до реконфігурації, суспільні установи, ритуали, організації та соціальні інститути можна модифікувати і навіть фундаментально трансформувати шляхом перегрупування їхніх компонентів.

Постає питання наскільки таку ідентичність можна вважати цілісною, холистичною - холистичність при трансформаціях зберігається, оскільки зберігається рівні інтеграції та взаємодії, змінюваність самої ідентичності стає більшою, але вона продовжує бути фіксованою у системі зв'язків, що надають їй як функціональності, так і всеохоплюваності, жорстокої прив'язки до комунікативних технологій.

Висновки. 1. Час та простір для функціонування ідентичності не просто постмодерне «просторове-часове стискування» чи певна послідовність подій та «місць», час і простір наповнений подіями, що отримали ціннісне розмежування, ціннісний поділ. На основі цих аксіологічних характеристик діє прискорення часу та центрування навколо певних вузлових місць. З'являються більш наповнювані та менш наповнювані соціальні площини, простори соціальної уваги та соціального ігнорування, що виражається в інформаційних та соціальних потоках, створюючи нові форми центрації. Зокрема ще Ханна Арендт звертає увагу на те, що держава втрачає здатність такої центрації, створюючи «порожній політичний простір», що позбавлений колишнього впливу на вироблення та функціонування культурних ідентичностей.

2. 3. Бауман [2] звертає увагу на те, що культурні ідентичності постмодерну більш індивідуалізовані, вони пережили демонтаж колективних та інституалізованих меж віднайдення індивідуальності. Але, на нашу думку, це не тільки демонтаж старих соціальних інституцій, зокрема держави, але й вироблення нових соціальних інституцій, більш гнучких, що можна назвати, в термінах М. Кастельса, соціальними та інформаційними потоками, але не менш всеохоплюючих. Крім того, хотілось звернути увагу на той факт, що для холистичної ідентичності, характерно не розмивання поняття центру, а наявність багатьох центрів - поліцентризм. Тут можна знову скористатись метафорою мережевого суспільства, де є багато вузлів та центрів тяжіння, але занепад значення у комунікаціях одного з центрів загалом призводить до занепаду цілої частини такої комунікативної мережі.

3. Поняття тотальної та холистичної ідентичності говорить про різні рівні цілісності та фрагментованості сучасної глобалізованої ідентичності, про різні типи поєднання цих ідентичностей за допомогою зовнішньої та глибинної комунікації, різних рівнях її функціонування у суспільній інтеграції та індивідуалізованому виразі. Холистична ідентичність заснована на одночасності, що забезпечується сучасним рівнем технології та комунікації, та циклічності інформаційного суспільства, співвідносній з природною циклічністю. Тотальна ідентичність заснована на фрагментації та об'єднанні фрагментів простору-часу у певній послідовності, що залежить від соціального центрування (соціальної потреби, швидкості соціальних процесів), тотальна ідентичність відкидає циклічність часу, використовуючи поєднання ефемерного (миттєвого) та вічного. Холистична ідентичність характеризується єдністю аксіологічних та естетичних параметрів, розчиненню ідеальних конструктів у повсякденному, тотальна характеризується протиріччями між ідеалом та його втіленням, цінностями та їхнім втіленням. Тобто в глобалізованих ідентичностях ми можемо говорити про різні рівні синтезу та комунікативних практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон. - К.: Критика, 2001. - 272 с.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / Пер. с англ. / под ред. В. Л. Иноземцева. - М.: Логос, 2002. - 181 с.
3. Вежбицка А. Из книги «Семантические примитивы». Введение // Семиотика / Под ред. Ю. С. Степанова. — М.: Радуга, 1983. - С.137-150.
4. Гелнер Е. Нації та націоналізм/ Е. Гелнер // Націоналізм: Антологія/ Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. - К.: Смолоскип, 2000. - С. 292 - 310.

5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. / под науч. ред. О. И. Шкаратана. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
6. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Л. Нагорна. - К.: ІПЕНД, 2002. - 272 с.
7. Флоренский П. А., священник. Статьи и исследования по истории и философии искусства / Сост. игумена Андроника (А. С. Трубачева); ред. игумен Андроник (А. С. Трубачев). - (Б-ка «Философское наследие»). - М.: Мысль, 2000. - 446 с.
8. Kymlicka W. Contemporary Political Philosophy: Introduction/ W. Kymlicka. - Toronto: Clarendon Press, 1990. - P. 50—94.